

TARQALISHI MUAMMOSI

Gulistn davlat universiteti Itimoiy fanlar kafedrası

*o'qituvchisi **Abdusalilov Bekzod**,*

“Ijtimoiy ish” yo'nalishi 4-kurs

*talabasi **Eshmuhammedov Aziz***

Annotasiya. *Maskur maqolada hozirgi kunda dunyoda tezlik bilan tarqalayotgan turli xil illatlar hamda giyohvandlik avj olishi hamda yoshlarining umir zavoliga aylanib ulgurgani haqida so'z boradi. Bu maqolada giyohvandlikning kelib chiqishi va tarqalishi va illatga aylanishi haqida gaplashib o'tamiz.*

Kalit so'zlar: *Giyohvandlik, gerain, gashish, zavol, narkotik, yoshlar, deviant, maxsus muosasaa, marehuanna. nogironlik, irodasizlik, yashirin savdo, qora dori, qora bozor, opium.*

KIRISH. Bugungi kunda asr muammosi deb qaralayotgan masalalar talaygina shulardan biri bu giyohvandlik. Giyohvandlik, narkomaniya, bangilik — narkotik moddalarga o'rganib qolish, ruju qilish, aniqrog'i tabiiy yoki sintetik zaharli moddalar (ayrim dori moddalari)ni vaqtincha yoki surunkasiga iste'mol qilish natijasida kelib chiqadigan kasallik holati. Giyohvandlik. organizm somatik va ruhiy holatining chuqur o'zgarishiga sabab bo'ladi va giyohvandni tanazzulga olib boradi. Giyohvandlikda o'zini to'xtatib bo'lmaydigan darajada giyohvand moddalarni iste'mol qilish mayli paydo bo'ladi, giyohvand moddaning miqdoriga nisbatan ehtiyoj, ruhiy va jismoniy bog'liqlik ortib boradi. Giyohvandlik asta-sekin boshlanib, surunkali davom etadi. Giyohvand moddalar dastlab xushnudlik, dimog'chog'lik (qarang Eyforiya), xotirjamlik hissini uyg'otib, kayf qildiradi, keyin bora-bora bu kasallikka aylanadi. Giyohvandlik shu zaylda avj olishi mumkin. Birinchi holda vrach buyurgan va bemorning ruhi hamda kayfiyatini oshirish xususiyatiga ega bo'lgan dorilarni uzoq vaqt va noto'g'ri qabul qilish;

ogʻriq, uyqusizlik va boshqa dardlardan qutilish maqsadida dori miqdori (dozasi)ni oshirib borish; darddan tuzalib doriga unchalik ehtiyoj boʻlmasa ham, uni qabul qilaverish natijasida dorining narkotik taʼsiri va miqdori orta borib, pirovardida giyohvand moddaga moyillik kuchayib, u humor qiladigan boʻlib qoladi. Ikkinchi hol ongli ravishda kayf qilish maqsadida giyohvand moddalarga oʻrganishdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Tadqiqot jarayonida ilmiy bilishning obyektivlik usulidan foydalanildi. Yaʼni yoshlar orasida giyohvandlikning tarqalishi va uning profilaktikasi masalalari obyektiv ochib berildi. Yoshlar orasida giyohvandlikning tarqalishi va uning profilaktikasi masalalari mantiqiy izchillik jihatdan tadqiq qilindi. Psixologiya fanning strukturasi tekshirish, bilimlarning tartibini aniqlash, ular tasnifini amalga oshirish alohida oʻrin egallaydi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Yoshlar tarbiyasidagi nuqson va kamchiliklar, giyohvand moddalarni isteʼmol qilib yuruvchi katta yoshdagilarga taklid va havas, oiladagi noxush sharoit (ota-onaning ichkilikboz yoki giyohvand boʻlishi) hamda giyohvand moddalarning oson topilishi yoki qoʻl ostida boʻlishi ham G.ka sabab boʻlishi mumkin. Giyohvandlikka, odatda, irodasi kuchsiz, oʻzini tiya olmaydigan, oʻtkir sezgilarni oʻzida sinab koʻrishga qiziquvchan, ruhan zaif va oʻta xudbin kishilar beriluvchan boʻladi. Giyohvandlikka muhtalo boʻlganlarda xastalik borgan sari kuchaya borib, odatda, kutilmagan yomon oqibatlarga olib keladi. Giyohvandlik eyforiyasida, yaʼni kayfi chogʻlikda 2 bosqich kuzatiladi: qisqa muddatli —1-5 daqiqa davom etadigan oʻtkir hissiyotli bosqich (haqiqiy eyforiya) va uzoq (1—3 soat) choʻziladigan boʻshashish, tinchlanish davri. Bu bosqichlarning qisqa yoki uzoq boʻlishi qanday giyohvand modda qabul qilinganiga va miqdoriga bogʻliq. Giyohvandlikning hamma turi ham oʻz rivojida giyohvand moddalarga oʻrganib qolish yoʻli bilan Giyohvandlik sindromining shakllanishiga olib keladi. Bu sindromning rivojlanishida ham 3 bosqich farqlanadi:

1) giyohvand moddaga nisbatan organizm reaktivligining oʻzgarishi va ruhiy bogʻlanishning paydo boʻlishi;

2) xumor (abstinent) sindromi ko‘rinishida jismoniy bog‘lanishning yuzaga kelishi;

3) organizm barcha sistemalarining zaiflashishi (tolerantlikning pasayishi, ya’ni giyohvand moddalarning avvalgi miqdorini ko‘tara olmaslik, xumorning surunkali davom etishi va ayrim hollarda polinarkomaniya ning vujudga kelishi). Giyohvandlikka muhtalo bo‘lgan kishi giyohvand moddalarni qayta-qayta va ko‘proq miqdorda iste’mol kila boshlaydi. Keyinchalik esa giyohvand moddalarsiz turolmaydigan bo‘lib qoladi. Bunday ahvoldan qutilish va o‘zini bir oz yengil his qilish uchun yana giyohvand moddaga ruju qiladi va oxir-oqibat giyohvand moddalarga hirs qo‘yish kelib chiqadi. Organizmning dastlabki himoya reflekslari (ko‘ngil aynishi, qusish) yo‘qoladi. Bu davrda organizmda giyohvand moddalarga nisbatan moyillik shu darajada kuchayib ketadiki, go‘yo bu moddalar avvalgi ta’sir kuchini yo‘qotgandek bo‘lib qoladi, endi avvalgidek eyforiya (kayf) holatini his qilish, xumorni tarqatish uchun o‘sha moddadan ko‘proq miqdorda qabul qilgisi keladi. Oldiniga giyohvand modda birmuncha yoqimsiz ta’sir ko‘rsatgan bo‘lsa, keyinchalik go‘yoki uning holatini "normallashtirganga" o‘xshaydi, bemor o‘zini birmuncha yaxshi his qiladi, ish qobiliyati, ruhi go‘yo tetiklashadi, pirovardida u haqiqiy giyohvand bo‘lib qoladi. Giyohvandlarda avval ruhiy o‘zgarishlar (tajanglik, kayfiyat buzuvligi, xotira pasayishi) paydo bo‘lgan bo‘lsa, keyinchalik jismoniy o‘zgarishlar —jismoniy bog‘lanib qolish sindromi (terlash, yurak urishi, og‘iz qurishi, ozib ketish, qo‘l-oyoqning titrashi va boshqalar) ro‘y beradi. Agar giyohvand o‘z vaqtida narkotik moddani qabul qilmasa, organizmda kuchli ruhiy va jismoniy o‘zgarishlar, ya’ni giyohvandlikka xos og‘ir holat — xumorlik sindromi paydo bo‘ladi. Giyohvandlik opiomaniya (afyun qabul qilish), morfinizm, heroinizm ko‘rinishida bo‘ladi. G.ning nashavandlik, kokainizm, nikotinizm (tamakiga ruju qilish), teizm (achchiq choy ichish) va boshqa turlari ham uchraydi. Ikki yoki undan ortiq xil giyohvand moddani surunkali qabul qilish —pol i narkomaniya deyiladi. G.ning hamma turida ham organizm zaharlanadi va u juda og‘ir kechadi.

1960-yillarda san'atkorlar va ommaviy axborot vositalari tomonidan mashhur bo'lgan:¹ "Bitlz"ning "Osmonda olmosli Lyussi" (LSD), J.J.Keylning "Kokain", Jimmi Xendriksning "Purple Haze" (nasha) va boshqalar, giyohvand moddalarni iste'mol qilish. o'tgan asrning o'rtalaridan boshlab madaniyatimizning bir qismi bo'lib, psixikaga xos musiqalar, Beat avlodi (Kerouac, Ginsberg, Cassady va boshqalar), psixolog Timoti Liri "LSD papasi" va aksil-madaniyat bilan keng rivojlandi. hippy harakati. Giyohvand moddalar jamiyat hayotining barcha jabhalariga kirib, yoshlar o'rtasida isyon, siyosiy, madaniy va ijtimoiy qarama-qarshilik va yangi turmush tarzi ramziga aylandi. EMCDDA ning 2020 yildagi so'nggi Evropa giyohvandlik hisobotida bu haqda eslatib o'tilgan Evropa, 24 million yoshlar psixofaol giyohvand moddalarni iste'mol qilmoqda, ulardan 18 millioni nasha iste'mol qiladi.²

Evropada qo'llaniladigan asosiy giyohvandlik - bu marixuana va gashish bilan birgalikda, bong (dudlangan), bhang (ichimlik) va kosmik keklarda ishlatiladigan nasha. Yoshlar uchun, nasha giyohvandlik dunyosiga kirish eshigi. Agar dastlab u 0,2% THC (lipoda eriydigan psixofaol modda) bo'lgan "yumshoq dori" yoki "rekreativ dori" sifatida ishlatilgan bo'lsa, u genetik muhandislik texnikasi bilan tezda 20-30% THC diapazoniga erishdi va toksiklik darajasiga xalaqit beradi. tananing ko'plab hayotiy funktsiyalari bilan va bolalar uchun yomonroq.³ 1961 yilgi Giyohvand moddalar to'g'risidagi yagona konventsiyaga qaramay UNODC Nashani IV-jadval bo'yicha tasniflash, o'n yilliklar davomida lobbichilik va shaxsiy manfaatlar bilan bog'liq muammolar, JSST tavsiyalari bilan nasha va tegishli kannabinoidlarni tasniflash bo'yicha harakat qilish, 2 yil 2020 dekabrda ba'zi dono hukumat vakillari, UNODC, INCB va ekspertlar tufayli kelishib olindi. I-jadvaldagi nashani qayta tasniflang, shuning uchun hali ham nazorat ostida va faqat ilmiy va tibbiy maqsadlarda foydalanish mumkin. Oxirgi 2020 Evropaning giyohvand moddalar bo'yicha hisoboti EMCDDA Evropada 24-

¹ The European times jurnali Payshanba, Fevral 29, 2024 soni

² The European times jurnali Payshanba, Fevral 29, 2024 soni

³ CRC: Bola huquqlari to'g'risidagi konventsiya

15 yoshdan 34 millionni psixofaol giyohvand moddalarni iste'mol qilishini eslatib o'tdi (18 million nasha foydalanuvchilari bilan) va kamida 9,000 dozani oshirib yuborishdan o'lim sodir bo'lgan, o'rtacha yoshi 42, lekin 15 yoshdan boshlanadi. Ushbu hisobot, shuningdek, jamiyat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan giyohvand moddalarning umumiy yuqori ijtimoiy xarajatlariga urg'u beradi, bu giyohvand moddalarni iste'mol qilishdan tashqarida:⁴

- sog'liqni saqlash va davolash bilan xalq salomatligi uchun: 135 000 kishi nasha iste'moli bilan bog'liq davolanishga kirgan,
- jamoat xavfsizligi uchun: yo'l-transport hodisalari, to'dalar, jinoyatlar, terrorizm,
- mehnat unumdorligini yo'qotganlar, pul yuvish,
- mansabdor shaxslarning korrupsiyasi tufayli davlat boshqaruviga putur yetkazgani uchun,
- zaharli kimyoviy moddalar chiqindilari, o'rmonlarni kesish, tuproq degradatsiyasi va suv muammolari tufayli atrof-muhitning buzilishi uchun.

Bundan tashqari, Evropada dori bozori o'sib bormoqda.⁵ U ifodalaydi minimal yiliga 30 milliard yevro quyidagicha taqsimlangan: marokash va Yevropa Ittifoqidan kelgan nasha uchun taxminan 12 milliard (Yevropa Ittifoqi dori bozorining 39%); Markaziy va Janubiy Amerikadan kokain uchun 9 mlrd (31%); Afg'onistondan heroin/opioidlar uchun 7,5 mlrd (25%); Amfetamin uchun 1 mlrd va metamfetamin va Yevropa Ittifoqi, Yaqin Sharq (kaptagon) va Afrikadan MDMA (0,5%) uchun 5 mlrd. Bundan tashqari, hozirda Yevropa chakana bozorida 730 ga yaqin yangi psixoaktiv moddalar (NPS) topilgan, sintetik kannabinoidlarni, sintetik opioidlarni va benzodiazepinlarni yig'ish. Bundan tashqari, giyohvand moddalar bozori odam savdosi (jinsiy ekspluatatsiya,

⁴ EMCDDA: Giyohvandlik va giyohvandlik bo'yicha Evropa monitoring markazi

⁵ INCB: Narkotiklarni nazorat qilish xalqaro kengashi

majburiy mehnat, organlarni yig'ish), bolalar ekspluatatsiyasi va migrantlar kontrabandasi kabi jinoyiy faoliyat bilan bog'liq.⁶

Giyohvandlik muammosi haqida ko'p muhokama qilindi, hukumatlar tomonidan, jumladan, eng zaif guruhlar: bolalarning giyohvand moddalarni himoya qilish to'g'risida konvensiyalar yozildi va imzolandi (CRC 33-modda, 1989 yil). Giyohvand moddalar mavzusidagi asosiy ta'lim etishmayotgan narsa: ular nima va ular nima qilishadi. Bu erta birlamchi profilaktika ta'limi sifatida, yoshlar o'z mahsulotlarining xayoliy sifati bilan maqtanadigan dilerlar tomonidan johillarni tuzoqqa tushirish uchun va quyidagi halokatli foydalanish oqibatlari haqida gapirishdan voz kechishdan oldin tashkil etilishi kerak. Bu ta'lim, avvalo, ota-onalarning, so'ngra atrofdagi fuqarolik jamiyatining mas'uliyati ostida va birinchi navbatda, davlat tomonidan amalga oshiriladi, bu alohida manfaatlarga xizmat qilmaydi.⁷

Leonardo da Vinchi XV asrda aytgan edi:Ko'zimizni ko'r qilib, yo'ldan ozdiruvchi ham jaholatdir va XX-asrda Uill Dyurant qo'shimcha qildi:Ta'lim bizning jaholatimizning ilg'or kashfiyotidir.

XULOSA. O'spirin yoshdagi har qanday salbiy ko'rinishlarga qarshi kurash, shuningdek, deviant xatti-harakatlarning oldini olish nafaqat huquqni muhofaza qilish idoralari, balki boshqa davlat va jamoat tuzilmalari va muassasalari, shu jumladan yoshlar uchun ijtimoiy xizmatlar faoliyatining eng muhim yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. Ushbu markazlarning faoliyati quyidagi tamoyillarga asoslanishi kerak: deviant xulq-atvorni to'g'irlashning tibbiy-psixologik va ijtimoiy-pedagogik usullari bilan birgalikda o'spirinlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish; repressiya mexanizmini bosqichma-bosqich huquqbuzarliklarning oldini olish bilan o'spirinlarning ijtimoiy-psixologik moslashuvi choralari bilan almashtirish; xuddi shu nomdagi aloqa

⁶ JSST: Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti

⁷ UNODC: Birlashgan Millatlar Tashkilotining Narkotiklar va jinoyatchilik bo'yicha boshqarmasi

klublarini tashkil etish orqali yashash joyida o'spirinlar uchun aloqa muhitini yaratish.⁸

Foyddalanilgan adabiyotlar

1. The European times jurnali Payshanba, Fevral 29, 2024 soni
2. CRC: Bola huquqlari to'g'risidagi konventsiya
3. EMCDDA: Giyohvandlik va giyohvandlik bo'yicha Evropa monitoring markazi
4. INCB: Narkotiklarni nazorat qilish xalqaro kengashi
5. UNODC: Birlashgan Millatlar Tashkilotining Narkotiklar va jinoyatchilik bo'yicha boshqarmasi
6. www.fdfc.eu
7. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Giyohvandlik>
8. Социальные причины девиантного поведения девочек-подростков в условиях трансформации российского общества диссертации и автореферата по ВАК РФ 22.00.04, кандидат социологических наук Мухамадеева, Зинфира Фанисовна

⁸ Социальные причины девиантного поведения девочек-подростков в условиях трансформации российского общества диссертации и автореферата по ВАК РФ 22.00.04, кандидат социологических наук Мухамадеева, Зинфира Фанисовна